

היום נלמד בעזרת ה':

מנחות דף מז

בעופא: המקום בעוף שבו מסתיים חוט השדרה, ואם נפסק החוט משום ואילך הבהמה כבר איננה טריפה. לדעת ר' ינאי למטה מן ה'אגפים = כלומר ממקום חיבור הכנפיים. לדעת ר"ל עד בין האגפים = כלומר תחילת החיבור, אבל כנגד הכנפיים עצמם כבר אינה טריפה.

אמר עולא: הייתי עומד לפני בן פזי, והביאו לפניו עוף לבדיקה והוא בדק עד בין האגפים, ואז הגיע שליח מבית הנשיא לקרוא לו לבוא אל הנשיא, והוא קם והלך. ואני לא יודע האם הוא הלך בגלל שהוא סיים את הבדיקה ואין צורך לבדוק יותר, או שהוא עצר באמצע הבדיקה והלך משום כבוד הנשיא.

*

למדנו במשנה - ניטלה הכבד וכו': ולא נשתייר הימנו כלום, טריפה.

הא נשתייר הימנה: משמע שאם נשאר משהו מהכבד אפילו פחות מכזית הבהמה אינה טריפה. אך יש סתירה לכך ממשנה לקמן (דף נד') האומרת 'ניטל הכבד ונשתייר הימנה כזית כשרה'.

רב יוסף מתרץ: זו מחלוקת תנאים, ונחלקו בזה ר' חייא ור' שמעון בר רבי. ר' חייא היה זורק כבד שלא נשאר בו כזית, ואילו ר' שמעון ב"ר היה אוכל אותו על ידי טיבול (כי מנהגם היה לאכול כל דבר בטיבול). וסימן לדבר מי מהם היה אוכל את הכבד - 'עשירין מקמצין' כי רבי שמון בר רבי היה עשיר ולמרות זאת הוא לא היה זורק את הכבד אלא שומר עליו ואוכל אותו.

לענייננו, הסיבה לשינוי במנהגם, תלויה בשאלה האם הכבד הוא אבר שהנשמה תלויה בו, או לא. רבי חייא סבר שהוא אבר שהנשמה אינה תלויה בו, ולכן הוא לא אכל אותו, כי דבר שהנשמה תלויה בו בריא לאכילה, אך הכבד הנשמה לא תלויה בו. מאותה הסיבה גם אין צורך שישאר בו כזית. אבל ר' שמעון ב"ר סבר שהוא

אבר שהנשמה תלויה בו ולכן הוא אכל אותו, ומאותה הסיבה גם צריך שישאר בו כזית, משום שכבד שנשאר בו פחות מכזית אינו יכול להתרפאות. ואם הוא לא יכול להתרפאות, הבהמה טריפה, כי כאמור הנשמה תלויה בו.

ההוא פולמוסא: מעשה בגדוד חיילים שבא לפומבדיתא, ברחו רבה ורב יוסף מהעיר. פגש אותם ר' זירא (רבי זירא לא ברח כי אביו היה גבאי של המלך), ואמר להם 'עריקים! כזית שאמרו במקום מרה'. כלומר רבי זירא סבר שצריך שישאר כזית בכבד, והוא הוסיף להם שהכזית צריך להיות ליד ה'מרה' (המחוכרת לכבד).

רב אדא בר אהבה אמר במקום שהיא חיה: הוא חולק על רבי זירא וסובר שהכזית צריך להיות כיותרת הכבד. [פירוש אחר - הכזית צריך להיות במקום שבו הכבד דבוק לגוף מתחת הכליות].

אמר רב פפא - הלכך בעינן כזית במקום מרה, ובעינן כזית במקום שהיא חיה: כדי לצאת ידי שתי הדעות.

בעי ר' ירמיה: מה הדין אם נשאר כזית בכבד, אך לא במקום אחד אלא בכמה מקומות, באופן שהכזית 'מתלקט' ומצטרף מכל המקומות ביחד?

ספק נוסף - מה הדין אם נשאר כזית אבל הוא לא בצורת מרובע או עיגול, אלא צר וארוך כמו 'רצועה'?

בעי רב אשי: מה הדין אם הכזית שנשאר הוא 'מרודד' ודק מאד?

בעא מיניה ר' זריקא מר' אמי: מה הדין אם הכבד נעקר מהבהמה והוא מחובר קצת בכמה מקומות ב'טרפש' (= יותרת הכבד)? אמר ליה - דלדול זה איני יודע מה הבעיה בו! כי גם למ"ד שהכבד צריך להיות מחובר במקום מרה הרי הוא מחובר, וגם למ"ד שהכבד צריך להיות מחובר במקום שהיא חיה הרי הוא מחובר!

*

למדנו במשנה - הריאה שניקבה:

רב ושמואל ורב אסי: לריאה יש שני קרומים, קרום עליון וקרום תחתון. לדעת רב ושמואל ורב אסי המשנה מדברת על הקרום העליון של הריאה, שאם הוא ניקב היא טריפה. ויש אומרים שמדובר על הקרום התחתון. אמר רב יוסף בר מנימי

בשם רב נחמן (הסובר כיש אומרים) סימן לאיזה קרום מדובר - 'כיתונא דורדא דמנחא ביה ריאה' - מלבוש אדום שהריאה מונחת בו. כי הקרום התחתון הוא בצבע אדום.

פשיטא אי איניקיב עילאה ולא איניקיב תתאה: פשוט הדבר שאם ניקב הקרום העליון ולא התחתון, שהקרום התחתון מגין על הריאה והיא לא טריפה. וכדברי רבא שאמר 'האי ריאה דאגליד כאהינא סומקא כשרה' - ריאה שניטל הקרום העליון שלה והיא נראית כתמרה אדומה (בגלל הקרום התחתון העוטף אותה) כשרה.

איניקיב תתאה ולא איניקיב עילאה: אבל אם ניקב הקרום התחתון ולא העליון, נחלקו רב אחא ורבינא האם הקרום העליון מגן על הריאה או לא. וההלכה שהוא מגן, וכדברי רב יוסף -

דאמר רב יוסף: ריאה שמשמיעה רעש כאשר נופחים אויר לתוכה, ונשמע כאילו יוצא ממנה אויר. אם אנו יודעים היכן יוצא הקול, מניחים על המקום הזה נוצה או רוק או קש, אם הרוק מבצבץ כשנופחים בה אויר, סימן שיש בה חור והיא טרפה. ואם הוא לא מבצבץ, היא כשרה.

ואם אנו לא יודעים מהיכן יוצא הקול, מביאים גיגית עם מים פושרים ומניחים את הריאה בתוכה. ודוקא מים פושרים ולא חמים ולא קרים. כי מים חמים מכווצים את החור, ואילו מים קרים מרחיבים את החור, אלא דוקא פושרים. ואז נופחים בתוך הריאה, ואם האויר מבצבצץ בתוך המים היא טריפה. ואם לא היא כשרה, כי סימן שרק הקרום התחתון ניקב ולא הקרום העליון, והסיבה שיש רעש של אויר, כי האויר נכנס בין הקרומים (אבל הוא לא יוצא החוצה מהקרום העליון).

*

גופא אמר רבא, האי ריאה דאגליד כאהינא סומקא כשרה: ריאה שניטל הקרום העליון שלה והיא נראית כתמרה אדומה (בגלל הקרום התחתון העוטף אותה), כשרה.

ואמר רבא, ריאה שהאדימה מקצתה כשרה, כולה טרפה.

קושיא: א"ל רבינא לרבא: הטעם שאם האדימה מקצה כשרה, לפי שהיא חוזרת ומבריאה, וא"כ קשה שהרי גם אם האדימה כולה היא חוזרת ומבריאה, ומדוע טריפה?

מי לא תניא: והרי למדנו בכרייתא - החובל בשבת באחד משמונה שרצים האמורים בתורה, חייב משום מלאכת 'חובל', ואם חבל בשאר שקצים ורמשים קטנים שעורן רך, אינו חייב משום 'חובל' עד שיצא מהם טיפת דם, ואפילו שנצרר הדם והאדים מבחוץ, אין זו מכה, לפי שמחמת שעורן רך הוא ממהר להאדים. ע"כ הכרייתא. וכמו כן לגבי ריאה העור שלה ממהר להאדים, ומדוע אתה מטריף אותה?

וכי תימא לשמונה שרצים מדמינן לה, דתניא נצרר הדם אף על פי שלא יצא: ואם תאמר שאנו מדמים את ריאה לשמונה שרצים, שלמדנו בכרייתא שהחובל בהם בשבת חייב אפילו אם רק נצרר הדם תחת העור ולא יצא החוצה, שכיון שהעור האדים מבחוץ זה סימן שנקרע העור מבפנים וסופו של הדם לעשות נקב בעור ולצאת החוצה, ונמצא שהוא חבל בשבת, וכמו כן לגבי ריאה אתה מחשיב את הקרום של הריאה כמו עור ממש. זה אי אפשר לומר! -

אי הכי אפילו מקצתה נמי: שאם כן אפילו אם רק האדימה מקצתה אתה צריך להטריפה!

אלא לא שנא: אלא בין האדימה כולה ובין האדימה מקצתה כשרה.

ואמר רבא, ריאה שיבשה מקצתה טרפה. וכמה הוא השיעור של יבשה מקצתה? אמר רב פפי משמיה דרבא כדי שתפרך בצפורן: שתתפורר ע"י הציפורן.

כמאן, כרבי יוסי בן המשולם: וזה כשיטת רבי יוסי בן המשולם במס' בכורות (= לגבי בכור בהמה שיש בו מום, שהמום מתיר לשחוט אותו בכל מקום) - בכור שיש לו אוזן יבשה הרי זה מום, והשיעור הוא שאם תינקב ואינה מוציאה טיפת דם, רבי יוסי בן המשולם אומר, רק אם היא יבשה כל כך שהיא נפרכת בצפורן. נמצא שדברי רבא לגבי ריאה שיבשה מקצתה הם כדברי רבי יוסי בן המשולם השובר ש"יבשה" הכוונה שהיא נפרכת בצפורן.

דחיייה: אפילו תימא רבנן, גבי אוזן בכור דקא שליט ביה זיקא, לא הדרא בריא, אבל ריאה דלא קא שליט ביה אוירא, הדרא בריא: אפשר להעמיד את דברי רבא

אפילו לשיטת רבנן (החולקים על רבי יוסי בן המשולם), לפי שאין לדמות אוזן בכור לריאה, שאוזן בכור כיון שהיא נמצאת באוויר וברוח מתקלקלת המכה, ואם ניקבה ואינה מוציאה טיפת דם אינה חוזרת ומבריאה, אבל ריאה שלא שולטת בה הרוח הרי היא חוזרת ומבריאה, וגם רבנן מודים שרק אם התייבשה כל כך עד שנפרכת בציפורן אינה חוזרת ומבריאה.

ואמר רבא, האי ריאה דקיימא גילדי גילדי, אוכמי אוכמי, חזותא חזותא, כשרה: ריאה שיש בה קליפות קליפות (= גלדים הנוצרים מדם שנקרש, והם נראים כמין פצעים), אם הקליפות שחורות או כגונים שונים, הרי היא כשרה. (ויבאר לקמן שיש גונים שפוסלים).

אמר אמימר משמיה דרבא, אין מקיפין בבועי: בועה שניקבה בריאה במקום שאין יד הטבח ממשמשת, שאז אנו לא תולים את הנקב במשמוש הטבח, ואנו לא יודעים האם הנקב אירע לפני שחיטה (ואז היא טריפה) או לאחר השחיטה (ואז היא כשרה), לא מביאים בועה אחרת ונוקבים אותה ומקרבים אותה לבועה הנוכחית כדי להשוות ביניהם ולראות האם הנקבים שווים (= כלומר בכך רוצים לראות שאם הנקבים שווים סימן שהיא ניקבה לאחר שחיטה. 'מקיפים' = מקרבים זו לזו). ואף שהגמ' אומרת לקמן 'מקיפין בריאה' (= ריאה שנמצאו בה נקבים, ואנו מסתפקים אם היו בה הנקבים לפני שחיטה או שנהיו לאחר שחיטה, אפשר לקחת ריאה אחרת ולנקב אותה, ולקרב אותה ולהשוות בין הנקבים, שאם הם דומים סימן שהם ניקבו לאחר שחיטה), זה דווקא בריאה עצמה, לא מקיפים את הבועות, כיון שמראה הבועות יכול להשתנות בכל רגע, ויש לחשוש שמא היה לה מראה אחר ואח"כ השתנה.

ואמר רבא, הני תרתי אוני דסריכין להדדי, לית להו בדיקה: שתי אונות הדבוקות זו לזו (= שיש סירכא ביניהן), לא בודקים האם היה שם נקב או לא, אלא מטריפים את הבהמה, לפי שהסירכא מעידה שהיה שם נקב. (= משום שסירכא כזאת נוצרת מחמת נקב בריאה, שיוצאת משקה מהנקב וממנה נוצר הקרום. ואף שהנקב לא נראה משום שהקרום מכסה עליו וסותמו, הרי אמרנו שסתימה של קרום אינה סתימה, כי בסופו של דבר היא תיפתח כשיסתר הקרום).

ולא אמרן אלא שלא כסדרן, אבל כסדרן היינו רבתייהו: וזה רק במקרה שנדבקו שתי האונות הקיצוניות זו לזו על ידי סירכא העוברת מעל האונא האמצעית שבין שתי האונות הקיצוניות, או שעוברת הסירכא מתחתיה. אבל אם נדבקו שתי אונות הסמוכות זו לזו באמצעות הסירכא, כך הוא דרך גדילתן, וזו מגינה על זו, והנקב חוזר ומבריא.